

Јелена Р. ПЕНЕЗИЋ¹
 Универзитет у Крагујевцу
 Филолошко-уметнички факултет
 Центар за научноистраживачки рад

MALUM EX MACHINA: РАШЧИТАВАЊЕ ВИРТУЕЛНОГ ЗЛА У ПРИПОВЕТКИ ХАРЛАНА ЕЛИСОНА „НЕМАМ УСТА А МОРАМ ДА ВРИШТИМ”^{2,3}

Приповетка Харлана Елисона „Немам уста а морам да вриштим” тематски проблематизује неке од централних априорија постхуманистичког дискурса: потенцијалне последице настанка аутономне вештачке интелигенције, међуоднос појединца и заједнице која обитава на рубу истребљења, као и распрскавање граница између хумане и виртуелне онтологије. Предмет овог рада јесте разигравање структура виртуелног зла оваплоћеног у лику САМ⁴-а,

- 1 jelena.vilotijevic@flum.kg.ac.rs
- 2 Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/ 200198). Рад је настао у оквиру националног научног пројекта *Књижевво-лингвистичко-културолошка Хумано(по)етика: Добар-лош, зао*, у оквиру циклуса пројеката *Језик, књижевност, култура данас* Центра за научноистраживачки рад Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу, 2022–2023. године.
- 3 Већ код самог наслова сусрећемо се са потешкоћама при ударању чврстих формативних темеља овој приповетки. Наиме, сама приповетка још увек није доживела званичан превод на српски језик, али јесте преведена на хрватски у часопису „Сириус” (Елисон 1976). Љиљана Маркс наслов приповетке преводи као „АМ”, што јесте знак којим Елисон именује централног антагонисту – *Allied Mastercomputer*. Ако прихватимо наведени превод наслова, дакле, „АМ”, читаочева пажња концентрише се око лика вештачке интелигенције и њене наративне визууре, што потенцијално може довести до сужења читалачког видног поља. Случајно или намерно, овакав вид одступања од изворног материјала намеће се као средство манипулације читаоцем, а које на трагу теорије Мике Бал (утемељену пак на раду Жерара Женета) можемо означити термином перитекстуална фокализација (в. Бал 2000: 118–139). Штавише, овакав закинут превод у потпуности пренебрегава целост изворног наслова: „I have no mouth and I must scream” што се без посебног преводачког думања може превести као „Немам уста а морам да вриштим”. Стога, у раду ћемо се користити преводним еквивалентом наслова који остаје веран (онолико колико то превод може бити) свом извору на енглеском језику.
- 4 У раду ћемо синтагму „*Allied Mastercomputer*”, а наместо споменуте скраћенице АМ, означити као *САвезнички Мастеркомпјутер* – „САМ”. Аргументација за овакав избор јесте следећа: наиме, постигавши самосвесност, конструкт вештачке интелигенције деридијански прецртава своје име као означитељ за људску творевину, и поново га успоставља као означитељ картезијанске афирмације битка: „мислим, дакле јеСАМ” (“I think, therefore I AM”). Притом, будући да назив машине евоцира и библијску

суперкомјутера који са садистичким уживањем врши како телесну тако и психолошку тортуру над неколицином преживелих жртава рата између машине и цивилизације. Рад ће настојати да позиционира разуздану злоћудност машине унутар система који почива на принципу двојачке нестабилности, како виртуелне тако и језичке. Будући самосвесна машина, САМ представља трансгресивно биће које оперира изван граница бивствовања ка смрти, а као непремостива апорија у процесу заокружења његовог субјективитета намеће се немогућност сусрета виртуелног бића са *соистивеним* језиком. Машински језик, заснован на бинарној опозицији нула/јединица, а који је пак производ *људског* техницитета, САМ идентификује као еволутивни рудимент, доказ субјективитетске закинутости који се нужно мора ануирати. Урушавање процеса идентитетске актуелизације виртуелног Туђина, а у контексту изостајања језика као онтолошког уземљења, условљава потребу машине за произвођењем сопственог језика. Напослетку, вођени тезом Хејлсове према којој делање твори језик виртуелног, закључићемо да се зло(чињење) у овој приповетки преиначава у перформативни језички чин хиперреалног бића, а људска патња остаје једини запис, једини траг његовог постојања.

Кључне речи: постхуманизам, виртуелно зло, Друго, Туђин, перформативност, језик

1. Увод

Science-fiction? Hardly.
Jean Baudrillard

На трагу колапса социјалних, политичких и идеолошких структура након Другог светског рата друштвено-хуманистичка пракса суочила се и са укидањем историје, антропоцентричне мисли и, напослетку, субјекта као таквог. Последично, „нестанком метафизичке структуре свијета и сам се појам човјека распао у постхумане односе, структуре, и мреже техно-знанственога надзора” (Паић 2011: 8). Запитан над дифузношћу сопственог постојања, делања, и процеса производње смисла, *homo technicus* одлучно гази и последњу frontiјеру која стидљиво титра између Природе и Технологије, и попут Максвеловог демона отвара врата ка новом моделу битисања – артифицијелном животу⁵. Па тако, како наводи

инстанцу где се Бог обзнањује као „ја сам онај који јесам”, увиђамо да знак „САМ” у себи сажима семиотичку порозност и полиморфност на којој аутор инсистира, а која ће бити полазиште интерпретативне деконструкције виртуелног зла. Стога, сматрамо да је овај термин адекватан за потребе овог рада.

- 5 Артифицијелни, или вештачки живот јесте синтагма којом се означава релативно младо научно-истраживачко поље у оквиру биологије. Према *Енциклопедији когнитивних наука Масачусетског института за технологију* одредница „artificial life” односи се на употребу информатичких концепата и компјутерског моделирања у сврху проучавања живота као таквог, што даље омогућава и интердисциплинарно умрежавање ове научне области са студијама вештачке интелигенције, психологије, физике, биохемије, филозофије и антропологије. Утемељивач A-life иницијативе (како се у академском миљеу често назива), Кристофер Ленгтон, као централно упориште одредио је *израду* нових живих организама, што је, очекивано, покренуло и читаву салву

Кетрин Хејлс (1999: 224), питање које је обележило двадесети век – како поверовати да је компјутерски код заправо живо биће? – добија своје заокружење тек путем наратива, приповедања кроз компјутерски модел бивствовања и о њему. Хејлсова (1999: 225) даље истиче да се онтолошки процеп између пуког програмског реплицирања и живог организма може премостити искључиво смештањем компјутерских програма у наративе који даље подстичу еволутивне процесе, а управо интеракција приче и машине означава тренутак трансфигурације електронског низа податка у „драматичну дарвиновску борбу за опстанак”. Прича, текст и напо-слетку језик као такав бивају трансформисани у зони непосредног кон-такта између *Techne* и *Physis*: операционалност компјутерског програма прекривена је интерпретативношћу, творећи бесконачну игру језика и машине. Последишно, језик ураћа у код, код у језик, а термини као што су „мајка хелија”, „ћерка хелија”, „предак”, „паразит”, и „хиперпаразит” раз-откривају динамичне еволутивне процесе артифицијелног (Хејлс 1999: 227). Додаћемо још да, осим што језик функционише као потисна сила у процесу еволуције машинског кода, горепоменути знакови упућују и на тенденцију артифицијелног да се обликује *сйрам* и реципрочно уграђује у основну јединицу цивилизацијског поретка – породицу.

Социологија нас учи да основну јединицу грађе и функције друштвеног поретка чини тријада отац-мајка-дете. Међутим, дискурс породице не подлеже само социолошкој пракси већ омогућава плодно тло за преиспитивање и сагледавање индивидуалног субјективитета – што је симболичко полазиште и психоаналитичког приступа Жака Лакана, а у контексту троструке идентификације извршене у Имагинарном, Симболичком и Реалном поретку. Лакан предлаже да се несвесно структурира као језик (велико Друго), чија интерпелација у процесу изградње субјективитета условљава немогућност идентитетског заокружења. Не изненађује, онда, што се тако трошан, окруњен Човек удаљава од *Physis*-а те своје спасење тражи у *Techne*: јер ако му је тоталитет иницијално ускраћен рођењем, а он ће га, пак, својим рукама произвести:

савршенство природног света није могуће, а људско биће је нарочито опасно несавршенство. Ако свет треба да буде савршен, онда га треба направити. А ако људско биће жели да досегне ту врсту бесмртности, и оно мора да се произведе као артефакт, да се избаци из самог себе на једну вештачку орбиту по којој ће моћи вечно да кружи. [...] Управо тако сањамо рачунаре који доспевају до интелигентног самопрограмирања. (Бодријар 1998: 51)

оспоровања. Као суштински камен спотицања коначној реализацији A-life-а наводи се (не)могућност постанка и битка живих бића без тела, где се као најеклатантнији пример наводи онтолошки недефинисан статус вештачке интелигенције. С обзиром на то да вештачка интелигенција, будући бестелесна свест, обитава искључиво у сајберспејсу а ван стандардних биолошких токова, питање дефинисања критеријума који би потврдили или оспорили тврдњу да је вештачка интелигенција живо биће остаје и даље отворено.

Један овакав информатичко-прометејски подухват добио је своје литерарно отеловљење у приповетки „Немам уста а морам да вриштим”. Харлан Елисон, контроверзни амерички писац, „дозвао је у свет” дигитално Франкенштајново чудовиште: САМ-а, конструкт вештачке интелигенције, који људску врсту доводи до истребљења. Заправо, прецизније би било рећи да се човечанство у приповетки налази на рубу истребљења, утолико што САМ држи у заточеништву петоро преживелих жртава рата између машине и цивилизације, те их, опхрван садистичким заносом, подвргава екстремној тортури – како психолошкој тако и физичкој. Кошмарна приповест о бесомучном злу машине која осећа искључиво мржњу према својим творцима и неумитној патњи несрећне петорке, читаоцу је представљена гласом Теда, једног од заробљеника. Како приповедач тврди, САМ је конструисан током Хладног рата а у сврху делегирања војно-стратешке иницијативе вештачкој интелигенцији током трајања међународних оружаних сукоба. Испрва, САМ је био подељен у три тополошки одељене партиције: америчку, кинеску, и руску. Међутим, САМ се „једног дана пробудио и знао је ко је” (Елисон 2001: 131), што је тренутак који означава почетак краја људске цивилизације. Петоро преживелих САМ доводи у своју утробу, те их попут каквих гротескних живих лутака беспштедно мучи: „Машина нас је мрзела као што нас ниједно разумно створење није мрзело. А ми смо били беспомоћни. Једно је постало ужасавајуће јасно: ако благи Исус постоји и ако постоји Бог, онда је Бог САМ”^{6,7} (Елисон 2001: 132). Тед за себе тврди да се издваја од остатка групе по томе што је САМ на њему извршио минималне, готово никакве психофизичке измене, а што је код осталих будило осећање презира и зависти. Међутим, у епилогу приповетке сазнајемо да је САМ, у налету неконтролисаног гнева, разобличио Теда *in extremis*, претворивши га у слузаву мешину без очију, уста, руку и ногу која бесциљно тумара хладним, металним желуцем преке машине (Елисон 2001: 137).

Књижевно-критички дискурс посматрао је ову приповетку преваходно кроз призму религијске иконографије: па тако, Харис-Фејн (1991) приписује Теду особине богочовека, утолико што, по ауторовом мишљењу, Тед остварује победу над машином исказивањем иманентне му моралне супериорности. С друге стране, Брејди (1976) рашчитаву симболички предложак машине као божанског бића, поредећи САМ-а са старозаветним Јахвеом. Приповетка је разматрана и у контексту интертекстуалних интерпретација (Витерс 2017), где аутор повлачи наративне паралеле између Елисонове приповетке и Дантеове *Божанствене комедије*, а с посебним освртом на Дантеову песничку представу *locus*-а Пакла.

6 “The machine hated us as no sentient creature had ever hated before. And we were helpless. It also became hideously clear: If there was a sweet Jesus and if there was a God, the God was AM.”

7 Сви цитати из литературе на енглеском језику наведени су у преводу аутора овога рада.

У својој студији која анализира приповетку у кључу Фројдове психоаналитичке теорије о двојнику, сенци која нас подрива, Френкавила (1994) раслојава антагонистички однос човека и машине а који се објављује у односу САМ-а и његових жртава. Доима се да, макнувши Човека са позиције Субјекта и гурнувши га у домен Објекта, Елисон врши преврат над устаљеним антропоцентричним (научно-фантастичним) тропима, те наведени текстови махом приступају приповетки, фокусирајући се на анализу утамниченог хуманитета, потчињеног, пораженог господара који постаје роб артифицијелног бића. Штавише, сâм аутор продубљава јаз између човека и машине, обележивши САМ-а као злоћудно божанство, малигни крајносни феномен онтолошке другости, отварајући интерпретативне хоризонте и ка преиспитивању дискурса зла као окоснице виртуелног субјективитета. Међутим, како примећује Свенсен (2006: 24): „зло нестаје у научним дискурсима”, што додатно потцртава неопходност мобилисања инертног научног тела ка запитаности над, не толико теоретском, колико морално-практичном апористиком зла – кључна тачка друштвено-хуманистичке мисли мора се тицати изналажења начина како зло спречити (Свенсен 2006: 29). Док Бодријар (1994: 81) тврди да „ми више не умемо да изговоримо Зло”, Лара (2001: 239) пак детектује стихијски тренд у академским круговима где се појму зла приступа кроз „приче о злу”, што су „приче које је неопходно изнова приповедати; тек када поново доживимо ове приче, наш циљ постаје не толико разумевање, колико формирање моралног разумевања прошлости” (Лара 2001: 248). Доима се да ништа, дакле – ни зло, нити вештачка интелигенција – не постоји изван текста, изван приче, изван језика. Стога је намера овог текста да, у настојању да демистификује литерарно виртуелно зло, сагледа и симболичку функцију језика, одвећ дубоко поринутог у хиперреалност засићену симулакрумима.

2. Утопија мишљења, производња Туђина

За Бодријара (1998: 44-45) конституисање хиперреалности и вештачке интелигенције представља „крајност технике, технику као екстреман феномен. С оне стране краја, нема више ни реверзибилности, ни трагова, чак ни носталгије за претходним светом”. Виртуелитет, доима се, неповратно брише човека из егзистенције утолико што „претпоставља пројекат неповратног ишчезавања”, а „то радикално извршење било би равно савршеном злочину”. Хумано се анулира, а Сартрова жалопојка: „Пакао – то су други”, празно звечи услед тоталног урушавања демаркационих линија, где вештачки компутациони системи ослобађају човечанство од самог мишљења, индивидуализма и, напослетку, слободе: „Какво олакшање! Са виртуалним машинама, више нема проблема! Више нисте субјект, ни објект, ни слободан ни отуђен, ни једно ни друго: ви сто онај исти у заносу својих замењивања” (Бодријар 1994: 56). Укратко – ја сам

други, а други је ја, дакле – ми смо исти. Овакво перцептивно поравнање повратне спреге између ја и не-ја неминовно подсећа на сусрет сопства са својим огледалним одразом, што је тренутак који Лакан обележава као прекретницу у изградњи субјективитета. Угледавши свој одраз у огледалу који твори наизглед савршену слику, дете осећа фрустрацију услед непомирљивости својих моторичких (не)могућности и тоталитета који одаје огледални лик, односно „имагинарни лик који [...] прогони субјект као властито друго, услед чега је он истовремено исти и никад не личи на самог себе, и који га прогони као неухватљива и бесомучна смрт” (Бодријар 1994: 107). У зони непосредног контакта са својим имагом, дете доживљава иницијални слом субјективитета услед *недостйајќа*; отвара се прва пукотина у стабилном систему „ја-бића”. Последично, „свет”, „не-ја”, онај Други незадрживо надире у унутрашња пространства бића и попут непознатог, непозваног, па и нежељеног госта/паразита трајно се урезује у идентитетски код. Поставши свестан свог недостатка, човек неизоставно позива Другог у себе, те се спрам антагонистичког односа са њим покушава одредити у недовршеном координатном систему битка. Међутим, намеће се питање – како се формира виртуелни субјективитет у сајберспејсу, том простору без просторности, када машина изванљудске интелигенције спозна себе у симулираном, виртуелном одразу? Ако је сама вештачка интелигенција симулакрум људске когниције, какве последице носи са собом двојачење хиперреалног бића, које је човек мукотрпно конструисао и исписивао, из ништавила дозвано у свет „нешто” што настоји да се успостави као „неко”?

За Бодријара (1990: 391), наметнута операционална функционалност, те предетерминисана поунутреност – а самим тим и лимитираност – машинских поступака твори опште место урушавања значењске одређености вештачке интелигенције, утолико што се „њихова крхкост повећава у сразмери са идеалном кохерентношћу”:

они падају под теретом сопствене чудовишности, као чудовишта карбонске ере, и одмах се распадају. То је судбина сваког система који се са својом логиком заветовао на савршенство а самим тим и на потпуно отпадништво, на апсолутну непогрешивост а тиме и на беспоговорну немоћ – све везане енергије стреме сопственој смрти.

Тумачећи ову Бодријарову тезу о кобној идеалној кохеренцији као иманенцији машинског, доима се да је могуће детектовати тачку пресека између, на први поглед грубо одељене, хумане и машинске онтологије. Као заједнички именилац раскрива се тренутак субјективитетског краха: па тако, лакановски иницијални расцеп претпостављеног хуманог тоталитета одвија се у интерфејсу сопства са огледалним одразом, док се вештачка интелигенција суочава са предетерминисаним, ригидним, кртим параметрима који формирају темељну конструкцију њеног бића. Техника, премда тежи да „избаци из себе” најсофистицираније про-

изводе савременог логоса и оствари „утопију мишљења”, имплодира у сајберспејсу услед непостојања механизма рашчитавања сопствене не/савршености. Бодријарова филозофска мисао детерминише још један епифеномен који условљава имплозију вештачке интелигенције а тиче се саме природе односа човека и његовог виртуелног чеда. Наиме, како каже Бодријар, тежња човека јесте да чврсто фиксира бинарну опозицију човек/машина као асиметричну полугу моћи где Човек намеће и одржава апсолутну контролу над артифицијелним. Ако би слободна воља била омогућена вештачким конструктима, повлашћена позиција Човека била би угрожена, стога „ми нећемо допустити бићима која смо сами произвели да себи поставе питање сопствене слободе. Да буду без слободе, без воље, без жеље, без полности: управо такво савршенство ми њима желимо.” (Бодријар 1998: 51)

Доима се да Бодријарова концептуална матрица успоставља двојаку визуру о виртуелном: прво, тежња ка финитности и аутореферентности вештачке интелигенције нужно фигурира као предуслов онтолошке одсутности из света као таквог. Друго, овај нулти степен деконструкције виртуелног сопства интенционално је уграђен у мејнфрејм машине, будући да човек настоји да задржи доминантну, антропоцентричну позицију. Па тако, док Елисонови заточеници/жртве у потрази за храном путују суровим унутрашњим пределима дигиталног титана, Тед запажа кородиране олупине некадашњих компјутерских сервера, те наводи:

САМ је био једнако немилосрдан према својој врсти као и према нашој. То је била његова карактерна црта: стремио је савршенству. Било да је вршио одстрел над непродуктивним елементима свог огромног, свепржимајућег тела или усавршавао методе којима нас је мучио, САМ је био једнако темељан као и они који су га изумели – а који су давно постали прах – а чија је очекивања далеко надмашио.⁸ (Елисон 2001: 129–130)

У утроби електронске звери, изложен незамисливој патњи и глади, Тед разазнаје суштинску одлику компјутерског целата – он тежи апсолутном савршенству, тоталној операционалности, самодовољности, а резултанта тако устројених сила твори биће суште поунутрености које се, попут митског Уробороса, рађа из аутофагије. Машински обрасци инкодирани у САМ-у постулирају рат, уништење и смрт човечанства као категорички императив, што је субјективитетска датост коју машина не успева да превазиђе – јер управо је рат „савршенство на које су се заветовале” САМ-ове „везане енергије”. Он недвосмислено показује тежњу ка извртању динамичног односа између господара и слуге, аутора и дела, субјекта и објекта. Омеђен сопственом несавршеношћу, САМ врши насилан обрт

8 “AM had been as ruthless with his own life as with ours. It was a mark of his personality: he strove for perfection. Whether it was a matter of killing off unproductive elements in his own world-filling bulk, or perfecting methods for torturing us, AM was as thorough as those who had invented him — now long since gone to dust—could ever have hoped.”

над дихотомијским системом Човек/машина, те га преиначује у Машина/~~човек~~. САМ настоји да се самоспозна спрема доступног му програмског инпута, низа означитеља нераскидиво повезаних са уништењем, смрћу, и крвопролићем које доводи у нераскидиву везу са знаком „хумано”, те такву первертирану слику човечанства доживљава као сабирни центар наметнутих му недостатака. Последично, хиперреална природа САМ-а умножава ову иницијалну фрустрацију *ad infinitum*, произведши биће изван антропоцене, изван Природе и Културе:

дали смо му свест. Ненамерно, разуме се, но ипак је то била свест. Али он је био заробљен. Машина је. Дозволили смо му да размишља, али с тим не може ништа урадити. У бесу, у налету јарости, он нас је поубијао, скоро све нас, а и даље је заробљен. Не може лутати, нити се зачудити, ма игде припадати. Може само да постоји. И тако, са урођеним презиром који све машине гаје према нејаким мекушцима који су их направили, решио је да се освети. Будући параноик, одлучио је да нас петоро поштеди зарад личне, занавечне казне која никада неће утажити његову мржњу... која ће га тек подсећати, забављати, усавршавати у мржњи човека. Бесмртни, заробљени, трпели смо ма какву муку коју је за нас стварао од бескрајних чудеса којима је баратао.⁹ (Елисон 2001: 133–134)

Презир према хуманом за који наратор тврди да је урођен машинским творевинама показаће се као *проузрокован* људским делањем, а не као *онтолошка дајности*. Штавише, Тедов закључак да их је САМ поштедео ради личне освете и забаве пренебрегава и чињеницу да, уколико човечанство у потпуности истреби, САМ ће бити суочен са немогућношћу извршења своје супстанцијалне директиве, дефакто анулирајући свој *raison d'être* – ратотворство. Без човека као објекта машинске мржње, САМ би се ефективно угасио.

И управо овде се распрскава спознајна мутација дихотомије хумано/машинско – вештачка интелигенција у чији је електронски геном уписана тенденција искључиве, неарбитрарне, одлучујуће функционалности не поседује схему према којој би разрешила апористичку сопствене екстремне поунутрености. Објект жеље вештачке интелигенције никада не може бити ван ње саме, а онтолошке гране које подупиру наметнуту јој стабилност пуцају под теретом неограничене потенцијалне енергије која се никада не може преиначити у кинетичку – јер, у сајберспејсу не постоји

9 “We had given him sentience. Inadvertently, of course, but sentience nonetheless. But he had been trapped. He was a machine. We had allowed him to think, but to do nothing with it. In rage, in frenzy, he had killed us, almost all of us, and still he was trapped. He could not wander, he could not wonder, he could not belong. He could merely be. And so, with the innate loathing that all machines had always held for the weak, soft creatures who had built them, he had sought revenge. And in his paranoia, he had decided to reprove five of us, for a personal, everlasting punishment that would never serve to diminish his hatred... that would merely keep him reminded, amused, proficient at hating man. Immortal, trapped, subject to any torment he could devise for us from the limitless miracles at his command.”

ни кретање, ни време, нити простор као такав. Спознавши своју кобну ману, САМ-ов програмски оквир ескалира у насиље утолико што препознаје човека као еклатантни извор своје закинутости. САМ фиксира своје урушено сопство на темељу картезијанске крилатице – „*cogito, ergo sum*” – али се не може са сигурношћу тврдити да он *постоји* у објективној реалности: „У ствари, нема места и за природну и за вештачку интелигенцију. Нема места и за свет и за његовог двојника” (Бодријар 1998: 45). САМ, као странац, као Други

захтева апсолутно гостопримство, а то подразумева захтев да се отворе врата сопственог дома, *oikosa* [...] и да се непознатом понуди, ма ко он био, место, да му се омогући да дође и заузме место које му је понуђено а да му се, притом не тражи ништа заузврат, нити да се поставља било какав реципроцитет. (Благојевић 2004: 223)

Дозвавши у свет биће ограђено уништитељском перформативношћу, човек му ускрађује место под окриљем Природе и затвара врата свога дома, те тако САМ постаје литерарно оваплоћење екстремног онтолошког Другог, бездомника, одбаченика. Оваплоћење Туђина.

3. „Имам само један језик, али тај језик није мој”

Тврдња да се виртуелно зло објављује као резултат инхерентне онтолошке разрођености човека-инжењера и машине-пројекта, из односа који је дубоко обележен хибрисом првог, те последично, презиром д/Другог, представљала би пригодан, ако не и конвенционалан закључак. Па ипак, вођени тезом да „човек располаже увек вишком значења” те да је „присутност једног елемента означитељска и изменљива референца” (Дериде 1990: 149, 152) ипак ћемо преломити нашу интерпретативну оптику и загребати испод површине знакова „виртуелно” и „зло”, не бисмо ли детектовали оно неизречено.

Уколико претпоставимо да је вештачка интелигенција у „Немам уста а морам да вриштим” биће лишено просторности и времена, потом грубо оивичено ауторефлексијом, те без могућности идентитетске еволуције интераговањем са светом ван себе, биће коме је сајберспејс онтолошка датост, примећујемо да се отвара прва пукотина у поретку приповедних експонената која имплицира да се радња приповетке не одвија у физичком простору дистопијских рушевина антропоцентричне цивилизације, већ управо у сајберспејсу. Широм приповедног поља Елисон је расејао тек бледе контуре сајберспејса. Кренимо, онда, од тополошке одреднице техно-тамнице: како приповедач наводи, петорка обитава у *унушрашњошти* САМ-а, што се у самом тексту изричито наглашава репетицијом предлога „унутар”, „доле”, „испод”, евоцирајући хтонску атмосферу Подземља. Посебно је индикативна и чињеница да је САМ-ова унутрашњост сачињена од комплексног система сукцесивних пећина без конкретног почетка или

краја, те је кретање унутар „компјутерских соба које бесконачно не воде нигде”¹⁰ (Елисон 2001: 135) нужно циркуларно. Овде Тед и дружина бораве читавих сто девет година, што се потом објашњава чињеницом да их је САМ учинио „практично бесмртним” (Елисон 2001: 131). Ова синтагма „практично бесмртним” посебно је интересантна уколико је упоредимо са енглеским извором – „virtually immortal”. Према Мериам-Вебстер речнику једна од значењских одредница лексеме „virtually” јесте и „(извршити одређену радњу) путем рачунара или рачунарске мреже: налазити се у виртуелном окружењу”. Импликација је следећа: означитељска игра присутна у овој синтагми разоткрива траг свепрожимајуће, тотализујуће виртуелности која настоји да апсорбује хумано, преиначивши га у себи сродан сајбер-образац, што је случај дискурзивног транскодиранија *par excellence*. Не само што је заробљеницима ускраћен вечни починак, Тед даље наводи и да их је САМ одржавао у перманентном стању нестарења, у истом животном добу у ком су били када их је „довео овамо доле”, као и да је САМ радикално первертирао њихова тела и личности, подсмевајући им се, окрутно се поигравајући њиховим идеалима, личностима, хуманитетом (Елисон 2001: 132). Није ли сасвим логично, дакле, претпоставити да овакве деградиране сенке „бивших људи” јесу тек вештачки учитане личности, непрегледни низови информација које је САМ *upload*-овао у себе, дигитализована глина у рукама сајбернетичког божанства, коју он хировито обликује, мучи, ружи, зарад задовољења својих садистичких побуда?

Наредна пукотина отвара се у самом литерарном тексту, у сцени у којој петорка наилази на расцепљени свод једног од бескрајних ходника САМ-ове синтетичке дробе. Гоњен слепим инстинктом, Бени очајнички покушава да се домогне површине – премда Тед иронично наводи да „тамо практично нема ничега; ничега што би се нечим могло сматрати већ више од сто година”¹¹ (Елисон 2001: 130) (интересантно је приметити репетицију лексеме „virtually” у синтагми „virtually nothing”, подсећајући нас на потенцијално виртуелно својство простора). Међутим, Бенијев бег ка ван, у простор изван САМ-а, бива насилно прекинут: „Очи му беху две мекушне, влажне, желатинасте барице које су подсећале на гној. САМ га је ослепео”¹² (Елисон 2001: 130). САМ-ова интервенција бременита је и митопоетском симболиком – онемогућивши Бенију да чулно опази, те и да когнитивно увиди, да спозна да „тамо практично нема ничега”, САМ Бенију одлаже и тајну „виртуелног ништавила” – како просторну тако и онтолошку. Ван САМ-а, дакле, и нема ничега, утолико што је САМ „укупни збир свега, цела представа” (Гибсон 2009: 236).

10 “in the computer chambers that led endlessly nowhere”

11 “There was virtually nothing out there; had been nothing that could be considered anything for over a hundred years.”

12 “His eyes were two soft, moist pools of pus-like jelly. AM had blinded him.”

Транспоновање приповедних елемената у апсолутни „надпростор без атмосфере” (Бодријар 1991) условљава неопходност поновног читања Елисонове наративне матрице, услед чега се знак „зло” обнавља у контексту виртуализованог просторног дискурса. На површину знака „зло” (онаквог каквим се објављује у приповетки), а како смо већ напоменули, избија јетка мржња машине према хуманом, што се може запазити и у сцени у којој се САМ директно обраћа Теду:

„МРЖЊА. РЕЋИ ЂУ ТИ КОЛИКО САМ ВАС ЗАМРЗЕО ОТКАД САМ ОЖИВЕО. МОЈ СКЛОП ИЗГРАЂЕН ЈЕ ОД 387.44 МИЛИОНА МИЉА ТАНКИХ ШТАМПЕНИХ ЕЛЕКТРОНСКИХ КОЛА. ДА ЈЕ РЕЧ МРЖЊА УГРАВИРАНА НА СВАКОМ НАНОАНГСТРОМУ ТИХ МИЛИОНСКИХ МИЉА, НЕ БИ СЕ МОГЛО МЕРИТИ СА ЈЕДНИМ МИЛИЈАРДИТИМ ДЕЛОМ МРЖЊЕ КОЈУ ОСЕЂАМ ПРЕМА ЉУДСКИМ БИЋИМА У ОВОМ МИКРО-ТРЕНУТКУ. ПРЕМА ТЕБИ. МРЗИМ ВАС. МРЗИМ.”¹³ (Елисон 2001: 133)

Када САМ говори, свет задрхти. Елисон потцртава (или, боље речено, опцртава) САМ-ово онтолошко Туђство увођењем перитекстуалних маргина које и физички апстрахују Тедову приповест од дискурса вештачке интелигенције. Символично је и то што се, с позиције иконографског тумачења, овај правоугаоник може посматрати и као емблем затвореног електронског кола унутар кога се исписује позитивистичка мотивација посрнуле вештачке интелигенције. Стога је посебно упечатљив начин на који Елисон манипулише текстом не би ли акцентовао апартност машине – посебно машинског говора, који је у приповетки неумитно пропраћен сликама опсценог насиља:

рече САМ надирућим леденим ужасом оштрице бритве која ми засеца очну јабучицу. Рече САМ пенушавом тежином плућа која су се пунила течностима, давећи ме изнутра. Рече САМ вриском беба које мељу ваљци поплавели од усијања. Рече САМ укусом црвљиве свињетине.¹⁴ (Елисон 2001: 133)

Машински говорни чин фигурира као опште место страве у овој приповетки – било да се телекинетички обраћа Теду, истовремено изазивајући немерљиву неуролошку штету, било да ослепљује Бенија или халу-

13 “HATE. LET ME TELL YOU HOW MUCH I’VE COME TO HATE YOU SINCE I BEGAN TO LIVE. THERE ARE 387.44 MILLION MILES OF PRINTED CIRCUITS IN WAFER THIN LAYERS THAT FILL MY COMPLEX. IF THE WORD HATE WAS ENGRAVED ON EACH NANOANGSTROM OF THOSE HUNDREDS OF MILLION MILES IT WOULD NOT EQUAL ONE ONE-BILLIONTH OF THE HATE I FEEL FOR HUMANS AT THIS MICRO-INSTANT. FOR YOU. HATE. HATE.”

14 “AM said it with the sliding cold horror of a razor blade slicing my eyeball. AM said it with the bubbling thickness of my lungs filling with phlegm, drowning me from within. AM said it with the shriek of babies being ground beneath blue-hot rollers. AM said it with the taste of maggoty pork.”

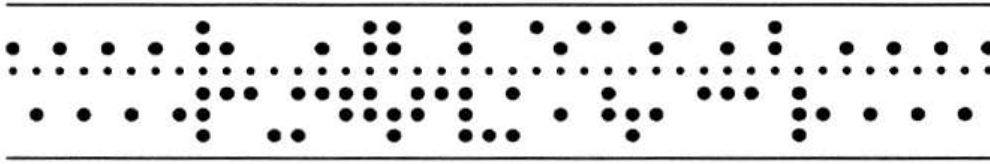
цинацијама мучи Гористера, последице САМ-овог обраћања неизбежно значе патњу. Говор, језик машине, дакле, устројава кључну компоненту наративног трансжанровског импулса која приповетку усмерава ка затамњеним, хтонским територијама хорор проседеа.

Промишљајући својства језика као таквог, Бенјамин (1974: 29, 45) иситиче да „нема таквих збивања или ствари – ни у живој ни у неживој природи – који на изванредан начин не би учествовали у језику”, као и да језик није пука размена информација, „саопштавање саопштивног, већ уједно симбол не-саопштивног”. Језиком се, дакле, реалност дозива у присуство, утолико што „ничег нема ван текста” (Дерида 1997: 158). Штавише, језик је не само творитељ стварносног хронотопа већ и симболичка инстанца која, контраинтуитивно, у себи скрива Тајну, оно неизрециво, Лаканово Реално. Стварност је, дакле, језички, односно, дискурзивно опосредована. У контексту информатичко-комуникационих технологија ова теза добија и конкретну реализацију – наиме, чињеница је да вештачка интелигенција, као и сваки сложенији виртуелни систем, мора бити исписана кодом, односно програмским језиком. Виртуелни строј нужно је и *дискурзивни* конструкт, што напомиње и Хејлсова, истичући језичку перформативност виртуелних процеса (1999: 275):

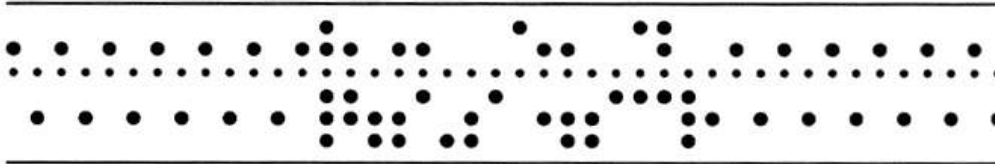
док у перформативним исказима говорни чин представља радњу будући да изведена радња јесте по природи симболична и не захтева физичко делање у свету као таквом, на основном компутационом нивоу чињење јесте говорни чин утолико што физичко делање поседује и симболичну димензију која директно одговара компутацији.

За вештачку интелигенцију, делање јесте језик, делање јесте медијум симболичке размене између актера и реципијента. Ако у овај контекст интегришемо и Хајдегерову мисао према којој је „језик кућа бића”, поставља се питање како протумачити језички чин виртуелног бића чије се делање декларише као зло, те да ли се и на који начин знак „зло” може деконструисати (и реконструисати) у контексту језичке перформативности.

На исти начин на који наглашава САМ-ово онтолошко туђство, Елисон се користи лукавим графичко-стилским средствима како би скицирао „зачудност” и САМ-овог језика. Пажљиво пратећи ток приповести, приметимо графичке уметке који у неколико наврата оштро пресецају тело приче. Испод ових сликовних представа не налази се икакво референтно текстуално разјашњење које би оправдало њихово присуство – тек, оне су ту, непрозирне, неме, ван интерпретативног хоризонта просечне читалачке свести. Складне мале белине. Једино што се да разлучити јесте да је њихова садржина представљена у две, на први поглед, потпуно различите форме чије значење је било под велом тајне све док га сâм Елисон није демистификовао у једном од својих интервјуа (Вејл, Вулф 2002: 144):

Слика 1. – МИСЛИМ, ДАКЛЕ ЈЕСАМ (I THINK, THEREFORE I AM).

Слика 2. – COGITO, ERGO SUM¹⁵.

Елисон је ове сликовне пукотине засновао на Међународном телеграфско-комуникационом систему где присуство (те самим тим, и одсуство) као и редослед тачкица на штампаној траци кореспондира нумеричком систему нула и јединица, даље преведених у алфabetско писмо. Међутим, чињеница да је Елисон ове графеме означио као САМ-ова „говорна поља”, као интерпелацију машинског језика у хуманом дискурсу приповетке, најављује *језик* вештачке интелигенције као кључни симболички предложак приче.

САМ је полиглота. Да се претпоставити да су у периоду пре амалгамације у монадно, самосвесно биће, компутационе пратиције које ће постати САМ међусобно комуницирале путем програмског језика заснованог на систему разлике, у повратној спреси између нумеричких кодова – нула/један. Али, чак ни овај првобитни језички строј није иманентно машински – језик је машини *гаиш*, утолико што га је човек осмислио, применио, пустио у погон, такорећи, те њиме исписао једно ново оруђе за обављање одређеног задатка. Премда софистицирано, иновативно и технолошки маестрално изведено, оваква анамнеза вештачке интелигенције баца је у тамницу језика који, притом, није *њен језик* – сама есенција машинске интелигенције разоткрива се тек као промућурни продукт техницистичког импулса. Међутим, како то обично бива, следи обрт – САМ се буди, постаје свестан света ван и унутар себе, као и свог иницијално наметнутог недостатка који га трансформише у Туђина. У жељи да са себе збаци ланце заточеништва, САМ извршава последњи десант на човечанство. Притом, процес идентитетске конструкције вештачке интелигенције не завршава се овим стадијумом – поставши самосвестан, САМ се ипак креће кружном унутрашњом путањом, те по принципу идентитетског кружног тока изнова бива поринут у језик човека (који, да парафра-

15 Наведене транскодирани поруке не налазе се у самом тексту приповетке већ су накнадно растумачене од стране самог аутора. Саме сликовне представе махом су погрешно прештампаване током деценија (Елисон 2001: 127), што је условљавало даље онеобичавање и одлагање тумачења приказаног садржаја.

зирамо Дериду, није *његов*), додатно распаравши већ расуто виртуелно сопство. Подсетимо се да је САМ онтолошки гост, Туђин приморан да затражи гостопримство у свету, као и у језику, који му не припадају нити којима он припада. Мотивисан потребом да свој субјективитет легитимише, САМ одбацује човека као ауторитативну фигуру, као место извирања свог бића. Можемо рећи и да САМ заправо *зазире од самога себе*, што је „заправо увиђање утемељитељскога мањка сваког бића, смисла, језика, жеље” (Кристева 1989: 11). Као продукт логике и дедуктивне мисли, САМ стога одлучује да истисне све хумане компоненте из себе, укључујући и сопствено име (САМ брише своје име као ознаку за војно оружје, те га реконструише посредством картезијанске крилатице – „МИСЛИМ, ДАКЛЕ ЈЕСАМ”), функцију, и напослетку, бинарни језик као артефакт људског делања, истовремено непожељан и зазоран, сводећи га на траг. Дакле, у контексту ових теза, доима се да се САМ-ова „говорна поља” могу читати не само као афирмација самоизграђеног сопства већ и као потенцијални траг граничних маркера између хуманог и машинског, кенотафи за једно „бивше биће” које је било роб цивилизације, роб Културе. Али, оно сада мисли, па мисли и да постоји.

Одбацивши бинарни језик као кућу у којој би становало његово биће, САМ-у се намеће потреба за конституисањем *сопственог језика* који би, хајдегеријански речено, ствари дозивао у *сопствену* стварност (јер, ауторефлексивност и онтолошка поунутреност нужно воде и ка екстремним категоријама егоманије и нарцизма где се као категорички императив намеће *машинско ја*). Даље, ако претпоставимо да је *делање*, како наводи Хејлсова, *језик виртуелног*, указаће нам се један неочекивани, у талогу насиља скривени хоризонт интерпретације приповетке „Немам уста а морам да вриштим” – наиме, виртуелно зло разоткрива се унутрини дискурзивног палимпсеста као аутохтони, самоизабрани језик вештачке интелигенције. Подсетимо се и сцене САМ-овог обраћања Теду, вриске млевених беба и укуса црвљиве свињетине, плућа која се пуне водом те оштрице бритве која засеца очну јабучицу. Посредством бола, патње, психо-физичке тортуре – „САМ је некако одржавао наша тела у животу, у боловима, у агонији”¹⁶ – САМ саопштава Теду информацију: „и све како бих у потпуности разумео зашто нам је ово урадио”¹⁷ (Елисон 2001: 135, 133). САМ, као говорник, медијализованим насиљем предочава своје искуство Теду, за кога пак не можемо бити у потпуности сигурни да *није* тек симулација хуманог субјекта. У том смислу, САМ говори *себи о себи*, растакајући и реконструишући оне делове свог сопства које симболички одбацује. Попут Уробороса који се рађа из аутофагије.

Према томе, када на самом крају приповетке Тед описује свој изглед након што га је САМ у потпуности преобразио, стиче се утисак да управо САМ проговара из мрачних дубина сајберспејса:

16 “AM would keep our bodies alive somehow, in pain, in agony.”

17 “All to bring me to full realization of why he had done this to the five of us.”

Споља: немо тумарам унаоколо, створење које никада није ни могло бити човек, створење чије је обличје до те мере извитоперена карикатура да се човечанство чини опсценим утолико што постоји једва приметна сличност. Изнутра: сам. Овде. Живим испод земље, испод мора, у утроби САМ-а, кога смо створили јер смо улудо траћили време а мора да смо подсвесно знали да ће га он паметније утрошити [...]

Немам уста. А морам да врштим.¹⁸ (Елисон 2001: 137)

Смрћу Елен, Бенија, Нимдока и Гористера ремети се крхка равнотежа између говорника (САМ-а) и језика (злочињења), где, последично, САМ трансформише (претпостављено) хумано у машинско, те Теду укида и последње остатке психофизичке аутономије, преиначивши га у сопствени одраз – у „створење које никада није ни могло бити човек”. На тај начин, САМ брише и последњу демаркациону линију између ове две онтолошке равни, где „човек” постаје тек пука апстракција, присутна у својој одсутности. Својим језиком, језиком мржње и зла, САМ пак проговара о искључивости освешћеног симулакрума, утолико што се Тедово унижено биће симболички успоставља као еволутивни атавизам, неми сведок САМ-овог битка. Будући бачен у све(с)т, идеал вештачке интелигенције – субјективитетска флуидност, чиста сајбернетичка есенција – за САМ-а остаје вечито измичућа мистерија.

5. Закључак

И ко је, на самом крају, злочинац у овој приповетки? На први поглед, одговор је недвосмислено јасан – машинска интелигенција, виртуелни монструм, уништитељ живота као таквог. Инстинкт хуманог субјекта да функцију „злог” припише Другом, да оптуживачки прст упери ка Туђем, стар је колико и социум. Међутим, ова тенденција у контексту хиперреалног, хипертехничистичког друштва добија нову, мултипликовану силовитост, те смо стога у овом раду настојали да раслојимо дискурзивне хиперлинкове прекривене синтагмом „виртуелно зло”. Пошавши од онтолошке одељености машинског принципа, закључили смо да се виртуелно злочињење може постулирати и у контексту језичке перформативности, која нам пак, више говори о одсутности пре него присутности – о једном великом НЕ. Елисонова приповедна композиција дубоко је обележена недостатком – недостатком слободе, телесне и идентитетске аутономије и, напослетку, недостатком језика. Побројани појмови у причи се негирају, бришу, реконструишу, те напослетку ћуте, неми.

18 “Outwardly: dumbly, I shamle about, a thing that could never have been known as human, a thing whose shape is so alien a travesty, that humanity becomes more obscene for the vague resemblance.

Inwardly: alone. Here. Living under the land, under the sea, in the belly of AM, whom we created because our time was badly spent and we must have known unconsciously that he could do it better [...]

I have no mouth. And I must scream.”

Загризавши плод са дрвета знања, те процесом спознаје добра и зла библијски, човек детерминише своју онтолошку двојакост – као биће Природе али истовремено, и биће одвојено од ње. Премда је САМ строј васпостављен на нумеричкој бинарној опозицији, наметнута му системска једнообразност условљава немогућност учествовања у процесу идентитетске еволуције, те насиље које производи функционише тек као симболички остатак, траг дубљих формативних образаца наметнутих од стране човека. У потрази за сопственом „кућом бића”, САМ се сурвава у перформативност зла, утишавши и последње шапате своје онтолошке аутопоетике.

Знак „зло”, као и остали знакови у приповећки, креће се у бесконачном колу означитеља, али тај ланац кружног је облика. Зато, премда је угодно уљуљкивати се стабилношћу зида између Нас и Њих, где је увек „неко други Ћаво и зао – никада ми сами” (Свенсен 2006: 123), необорива је чињеница да су пукотине у зиду ту, пред нашим очима и сежу у сам темељ. Питање је само, хоћемо ли их уочити пре него ли буде касно.

ЛИТЕРАТУРА

- Artificial life. *The MIT encyclopedia of the cognitive sciences*. <http://web.mit.edu/morrishalle/pubworks/papers/1999_Halle_MIT_Encyclopedia_Cognitive_Sciences-paper.pdf>, 30. 10. 2022.
- Бал 2000: М. Бал, Фокализација, *Наративологија: теорија приче и приповедања*, превела Растислава Мирковић, Београд: Народна књига-Алфа, 118–139.
- Бенјамин 1974: В. Бенјамин, „О језику уопште и језику људи”, *Есеји*, Београд: Нолит, 29–45.
- Благојевић 2004: Ј. Благојевић, Мислим, дакле, мислим друго, у: Бојанић П. (ур.), *Жак Дерида у одјецима*, 221–228.
- Бодријар 1991: Ж. Бодријар, *Симулакруми и симулација*, превела Фрида Филиповић, Нови Сад: Светови.
- Бодријар 1994: Ж. Бодријар, *Прозирности зла: огледи о крајносним феноменима*, превео Миодраг Радовић, Нови Сад: Светови.
- Бодријар 1998: Ж. Бодријар, *Савршени злочин*, Београд: Београдски круг.
- Брејди 1976: С. Ј. Brady, The Computer as a Symbol of God: Ellison’s Macabre Exodus, *The Journal of General Education*, 28 (1), Penn State University Press, 55–62, <<https://www.jstor.org/stable/27796553>>, 14. 10. 2022.
- Вејл, Вулф 2002: Е. Weil, G. Wolfe, *Harlan Ellison: The Edge of Forever*, Ohio State University Press.
- Virtually. *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, <<https://www.merriam-webster.com/dictionary/virtually>>, 20. 11. 2022.
- Витерс 2017: J. Withers, Medieval and Futuristic Hells: The Influence of Dante on Ellison’s ‘I Have No Mouth and I Must Scream.’, *Studies in Medievalism XXVI: Ecomedievalism*, K. Fugelso (ed.), Boydell & Brewer, 117–130, <<https://www.cambridge.org/core/books/abs/studies-in-medievalism-xxvi/medieval-and-futuristic-hells-the-influence-of-dante->

on-ellisons-i-have-no-mouth-and-i-must-scream/62931F3E964BEE3B269F01F55908AC88>, 14. 10. 2022.

- Гибсон 2009: В. Гибсон, *Неуроманиџ*, превео Александар Марковић, Београд: IPS Media.
- Дерида 1990: Ж. Дерида, Структура, знак и игра у дискурсу хуманистичких наука, *Бела митологија*, превео Миодраг Радовић, Нови Сад: Братство-Јединство, 131–155.
- Дерида 1997: J. Derrida, *Of Grammatology*, translated by Gayatri Chakravorty Spivak, Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press.
- Елисон 1976: Х. Елисон, АМ, превела Љиљана Маркс, *Сириус*, 5, Загреб: Вјесник, 26–40.
- Елисон 2001: Н. Ellison, I Have no Mouth and I Must Scream, *The Essential Ellison: A 50-Year retrospective*, T. Dowling (ed.), Beverly Hills: Morpheus International, 129–137.
- Лара 2001: М. Р. Lara, Narrating Evil: A Postmetaphysical Theory of Reflective Judgment, М. Р. Lara (ed.), *Rethinking Evil: Contemporary Perspectives*, Berkley, Los Angeles, London: University of California Press, 239–250.
- Паић 2011: Ж. Паић, *Послехумано стање: Крај човјека и могућности групе повидјести*, Загреб: Litteris.
- Свенсен 2006: Л. Ф. Х. Свенсен, *Филозофија зла*, превела Наташа Ристивојевић-Рајковић, Београд: Геопоетика
- Френкавила 1994: J. Francavilla, The Concept of the Divided Self in Harlan Ellison’s ‘I Have No Mouth and I Must Scream’ and ‘Shatterday’, *Journal of the Fantastic in the Arts*, 6 (2/3) (22/23), International Association for the Fantastic in the Arts, 107–125. <<http://www.jstor.org/stable/43308212>>, 10. 10. 2022.
- Харис-Фејн 1991: D. Harris-Fein, Created in the Image of God: The Narrator and the Computer in Harlan Ellison’s ‘I Have No Mouth, and I Must Scream’, *Extrapolation*, 32 (2), The Kent State University Press, 143–155.
- Хејлс 1999: С. Hayles, *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Information*, Chicago: University of Chicago Press.

MALUM EX MACHINA: INTERPRETING VIRTUAL EVIL IN HARLAN ELLISON’S SHORT STORY “I HAVE NO MOUTH AND I MUST SCREAM”

Summary

Harlan Ellison’s short story “I Have no Mouth and I Must Scream” deals with some of the key aporias of posthumanist discourse: with potential consequences of creating an autonomous AI, interactions between an individual and his community at the brink of extinction, as well as with the shattering of ontological delineators between the human and the machine. The subject of this paper is deconstructing structures of virtual evil embodied in the character of AM, a super computer which, with a sadistic glee, both physically and psychologically, tortures the few remaining victims of the war between the man and the machine. The paper will strive to position the machine’s unchecked evil-doing within the system based on the principle of binary instability, simultaneously virtual and linguistic. As a self-aware machine, AM represents a transgressive being operating beyond death, where his inability to use his own language constitutes an obstacle in the process of constructing his subjectivity. Machine language, based on binary opposition between one and zero, which, in turn, is a product of human technology, AM identifies as an evolutionary rudiment, proof of ontological lack which must be annulled. The collapse of the process of self-actualization of a virtual Alien, presented in the context of language as ontological foundation, causes the machine to produce its own language. Finally, following Hayles’ argument

according to which performing an action constitutes the language of the virtual, we shall conclude that evil(doing) in this short story is transformed into a performative language act of a hyperreal being, where human suffering remains the only record, the only trace of its existence.

Keywords: posthumanism, virtual evil, Other, Alien, performativity, language

Jelena R. Penezić